

moeizaam, zonder dodelijke handeling of hulp van een arts, maar steeds in gesprek met naasten.

Auto-euthanasie blijkt een alternatief te bieden voor mensen die voor hun diepgevoelde doodswens geen medewerking kunnen krijgen van een arts of hun arts niet bij het sterven willen betrekken. Zij sturen hun overlijden zelf. Het is merkwaardig dat men deze alternatieve sterfswegen nog niet betrokken heeft in het debat over euthanasie of hulp bij zelfdoding. Chabot heeft daar met zijn onderzoek nu de aanzet voor gegeven.

De eerste hoofdstukken zijn door de uitgebreidheid van de onderzoeksbeschrijving en de verantwoording van de bevindingen en conclusies niet vlot te lezen. Het tweede deel van het boek zal een ieder die betrokken is bij stervende mensen boeien. Dus zeker ook huisartsen.

Eric Hendrickx

Het medisch jaar 2007

Keeman JN, De Leeuw PW, Mazel JA, Zitman FG, redactie. *Het medisch jaar 2007*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum, 2007. 286 pagina's, € 62,50. ISBN 978-90-313-5046-9.

In een traditie van al vele jaren is *Het Medisch Jaar 2007* verschenen. In elk van deze uitgaven worden een tiental capita selecta uit de geneeskunde besproken. Het betreft korte essays die met zorg uitgekozen en geschreven zijn door Nederlandse auteurs. Dit jaar komen de volgende onderwerpen aan de orde: voeding in de intensive-care unit, wegrakingen, implanteerbare gehoormiddelen, robotchirurgie, farmacogenetica, placebo, academisering van de huisartsgeneeskunde, geneeskunde en geloof, en concurreren in de GGZ.

Wilt u zich oriënterend inlezen op de genoemde diversiteit van onderwerpen op een aangename en ontspannen manier, dan is dit boek geknipt voor u. Interesse- ren u maar enkele van deze onderwerpen dan staat u voor het dilemma of u daarom toch heel dit boek moet gaan kopen. De medische bibliotheek biedt dan mogelijk

een goed alternatief. Is de academisering van de huisartsgeneeskunde uw enige onderwerp van keuze, dan hebt u in het betreffende essay keurig bij elkaar wat u evenwel via *Huisarts en Wetenschap* en *Medisch Contact* op een in de tijd wat meer gespreide wijze al aan de weet bent kunnen komen.

De uitgave is fraai, de bladspiegel aangenaam en de kaft prachtig blauw: het is kortom meer een uitgave voor een bibliofiel dan voor een drukke huisarts die zich doelgericht wil bijspijken.

Eloy van de Lisdonk

Een halve eeuw huisartsgeneeskunde

JC van Es. *Een halve eeuw huisartsgeneeskunde*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum, 2007. 195 pagina's, € 23,20. ISBN 978-90-313-4742-1.

Dit boek van prof.dr. Jan van Es beschrijft de ontwikkeling van de huisartsgeneeskunde 'van ambacht tot professie'. Het is het persoonlijk relaas van een bevlogen man die als pionier bij veel van de naologse ontwikkelingen binnen ons vak persoonlijk betrokken is geweest.

In twaalf hoofdstukken vertelt Van Es ons onder andere over zijn studie geneeskunde, zijn werk als huisarts in Apeldoorn, de oprichting van het NHG en het Nederlands Huisartsen Instituut (waarvan hij respectievelijk vice-voorzitter en directeur werd), zijn benoeming tot eerste Nederlandse hoogleraar huisartsgeneeskunde te Utrecht en het totstandbrengen van de beroepsopleiding tot huisarts. Ten slotte werd hij hoofdredacteur van *Medisch Contact* en na zijn emeritaat was hij nauw betrokken bij de ontwikkeling van de huisartsgeneeskunde in Roemenië.

Het is een voornamelijk beroepsmatig levensverhaal, 'een terugblik', gelardeerd met vele interessante anekdotes en rake observaties. Zo lezen we onder meer over de eerste internationale huisartsenconferentie in Montreal (voorloper van de WONCA) in 1964 en een studiereis die Van Es samen met Huygen aansluitend in de Verenigde Staten maakte 'om ons

te oriënteren op de ontwikkeling van de huisartsgeneeskunde aldaar'.

Ook zeer persoonlijke notities ontbreken niet, bijvoorbeeld als Van Es schrijft over het overlijden van zijn vader en de reactie van zijn moeder daarop. Hij schrijft ook over het door hem als zodanig ervaren 'annus horribilis' 1980, waarin hij werd gedwongen te vertrekken uit zijn eigen praktijk en waarin er anonieme klachten tegen hem werden ingediend bij de universiteit, die de aanleiding vormden tot zijn afscheid van het Utrechts Huisartsen Instituut.

Door de gestructureerde opzet en heldere vertelstijl van de auteur is het een goed leesbaar boek geworden, hoewel het de niet-ingevoerde lezer wellicht soms zal duizelen door de vele namen van personen en instellingen die de revue passer- en. Een aanrader voor iedereen, huisarts of niet, die geïnteresseerd is in de historie en de ontwikkeling van de huisartsgeneeskunde in Nederland.

Mijndert Pon

De dikke wereld

Hans Dagevos, Geert Munnichs, redactie. *De obesogene samenleving. Maatschappelijke perspectieven op overgewicht*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2007. 192 bladzijden, € 29,90. ISBN 978-90-5356-981-8.

De obesogene samenleving is een feit. En daarom buitelen organisaties, instituten, lokale en landelijke overheid over – maar toch vooral langs elkaar heen – om ons grootste toekomstige volksgezondheidsprobleem te bestrijden. Maar wat doen ze eigenlijk? En waarom? En helpt het?

In dit buitengewoon leesbare boekje kleurt een palet aan deskundigen die obesogene samenleving in. Nu eens geen aandacht voor wel of geen omega-3-vetten of welke medische of voedingskundige invalshoek dan ook, maar voor de maatschappelijke omgeving – of de sociale context – waarin het dik worden of dik blijven letterlijk vorm krijgt.

De toch nog iets te bescheiden geformuleerde conclusies van het boek laten geen

ruimte voor twijfel: in feite geven bijna alle schrijvers aan dat we vrij weinig tot geen wetenschap hebben van de relatie tussen het ontstaan van overgewicht en alle omgevingsfactoren die daar wel (of geen!) invloed op hebben. Daarmee komen alle interventies en oplossingen die dagelijks over ons uitgestrooid worden in een dubieus daglicht te staan. 'We missen vooralsnog de kennis om veel te kunnen zeggen over de zin of onzin van maatregelen' staat in de inleiding. Het zal je als beleidsmaker, of goedbedoelende professional maar gezegd worden. Als je bereid bent om die diskwalificatie voor lief te nemen, is dit boek bijna een gids te noemen die de maatschappelijke en culturele context voor ons ontrafelt. En daarmee geeft het ook aan dat eenvoudige oplossingen – van Sonja Bakkeren tot het invoeren van een vettax – gewoonweg te simplistisch zijn voor het complexe probleem waar wij als huisartsen steeds meer mee te maken krijgen.

De zin en onzin van voedingsvoorlichting en bewegen; de rol van de voedingsindustrie; de vette verleiders van de commercie; de ingewikkelde rol van ouders, school, vriendjes, sportclub en andere omgevingsfactoren; het jachtige gezinsleven anno 2007; het schoonheidsideaal; het grote onbehagen van de onverzadigbaarheid en de sociaal-economische wetten van de gezondheidsverschillen: alles passeert de revue. Dit gebeurt op een aansprekende wijze, die ruimschoots stof tot nadenken geeft over het hoe en waarom van de huidige interventies. Is er eigenlijk wel iets evidence-based, behalve de wetenschap dat we het gewoon niet weten? Het antwoord is: we hebben als dokters wel onze medische wetenschap – over oorzaken en gevolgen – maar de maatschappelijke wetenschap op dit terrein staat nog in heel kleine kinderschoentjes. Alleen al die discrepantie maakt het boek meer dan lezenswaardig:

een must voor collega's die zich al dan niet specifiek bezighouden met te dikke patiënten. En dat zijn we dus allemaal.

Rob Oudkerk

Zeven zonden als dikmaker

Jane Dixon en Dorothy Broom, redactie. *The 7 deadly sins of Obesity. How the modern world is making us fat.* Sydney: UNSW Press 2007. 228 pagina's, € 28,77. ISBN 978-0-86840-955-9.

Overgewicht is in onze moderne samenleving een explosief groeiend probleem: cijfers over de gevolgen bewijzen dat. Oorzaken en oplossingen krijgen dan ook alom veel aandacht. Dit boek bekijkt overgewicht vanuit de ontwikkelingen die onze maatschappij doormaakt. Dat is eerder gedaan, maar origineel is de variant op de zeven hoofdzonden. Die nieuwe zonden zijn: de consumerende maatschappij, de gehaaste maatschappij, de omgevingsdruk op ouders, de technologische maatschappij, de autoafhankelijke maatschappij, de marketingmaatschappij en de maatschappij met concurrerende autoriteiten.

Zo is in de consumerende maatschappij bijna alles gericht op consumeren. Zowel voeding als producten en diensten moeten ons het leven makkelijker maken. Maar deze maatschappij kent daarnaast een groot doel: het groeien van de economie. En omdat we dat met z'n allen graag willen, is alles geoorloofd, ook als het ten koste gaat van de gezondheid van het individu.

De volgende zonde is de gehaaste maatschappij. Iedereen ervaart tijdsdruk, zodat we manieren zoeken om tijd te besparen. We verorberen kant-en-klaarmaaltijden en hebben daarnaast ook minder tijd voor fysieke activiteiten.

Ook de technologische maatschappij is een zonde geworden. Terwijl onze ouders

nog volop buiten speelden, doen onze kinderen alles in het digitale tijdperk. MP3, spelcomputers en MSN zijn niet meer weg te denken. Hierdoor zouden kinderen veel te weinig aan lichaamsbeweging toekomen.

De maatschappelijke oorzaken van obesitas worden in dit boek wel heel fors uit de doeken gedaan. Dit komt mede omdat elke zonde door een andere auteur is beschreven. Hierdoor is er hier en daar overlap. Ook zijn de Australische cijfers niet zonder meer over te zetten op de situatie in Nederland. Voor de lezer die bekend is met het onderwerp, komen er weinig nieuwe gezichtspunten naar voren. Voor de lezer die denkt dat obesitas toch vooral de schuld is van het individu zelf, is het boek wellicht een eye-opener.

De hoofdstukken zijn prettig leesbaar en door de vermakelijke vergelijking ook onderhoudend. Het is daarnaast aardig om alle maatschappelijke argumenten voor het ontstaan van overgewicht vanuit de zondige hoeken te bekijken. Het boek maakt duidelijk dat de oorzaken echt niet (alleen) geweten kunnen worden aan individuen, maar vooral aan de gehele maatschappij. Een sociaal probleem, niet alleen een medisch volksgezondheidsprobleem.

Echte oplossingen worden niet geboden. De vraag blijft hangen of dit ook wel mogelijk is als de maatschappelijke ontwikkelingen in dezelfde richting blijven voortdenderen. Is het niet zo dat de moderne maatschappij ook zelf oplossingen moet willen vinden om met deze welvaartsproblemen om te gaan? Als een ding duidelijk wordt na lezing van dit boek is het dat veranderingen breed getrokken en gedragen moeten worden en dat het geen kwestie is van niet kunnen, maar een kwestie van maatschappelijk willen.

J. Wolfgram en R. Oudkerk